

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Tjeckien 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Respekten för de mänskliga rättigheterna i Tjeckien är överlag god. Tjeckien är en parlamentarisk demokrati med regelbundna och fria val. Yttrande- och tryckfrihet garanteras i konstitutionen och respekteras i praktiken.

Diskrimineringen av den romska minoriteten bedöms fortsatt utgöra det största problemet. En tredjedel av romerna lever i utanförskap och det finns inga tecken på att situationen skulle ha förbättrats. Ett uppmärksammat problem sedan flera år tillbaka är placeringen av romska barn i skolor för barn med lättare mentala handikapp. Trots reformer av skolsystemet kvarstår segregationen av romska barn inom skolväsendet.

Domstolarna är självständiga från den exekutiva makten, även om kritik har framförts mot att enskilda individer inom rättsväsendet låtit sig påverkas av politiker. Två olösta problem är långsamma rutiner inom rättssystemet, vilket medför långa väntetider på rättegångar, samt avsaknaden av ett oberoende organ för utredningar av klagomål mot polisen. Tjeckien har även kritiserats för att använda kirurgisk kastrering av dömda sexualbrottslingar.

En ny antidiskrimineringslag antogs år 2009 efter en lång politisk process. Brist på jämställdhet fortsätter att vara ett problem, bland annat är representationen av kvinnor inom det politiska systemet låg. Människorättsorganisationer har kritiserat det juridiska skyddet för personer med psykiska funktionsnedsättningar och att ett stort antal barn har placerats i institutionell vård.

År 2009 ratificerade Tjeckien Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, tio år efter undertecknandet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Tjeckien har ratificerat, alternativt övertagit vid Tjeckoslovakiens delning, följande konventioner om mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt tilläggsprotokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet. Tjeckien ska inkomma med den tredje periodiska rapporten den 1 augusti 2011.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats. Tjeckien har inte inkommit med en rapport avseende den andra perioden som skulle ha getts in i juni 2007.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*. Tjeckien inkom med den åttonde och nionde periodiska rapporten den 25 januari 2010.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Tjeckien inkom med den fjärde och femte periodiska rapporten den 23 april 2009. Den sjätte periodiska rapporten ska inkomma den 31 oktober 2014.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* samt tilläggsprotokollet om förebyggande av tortyr. Tjeckien inkom med den fjärde och femte periodiska rapporten den 16 mars 2010.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*, samt det tillhörande protokollet om barn i väpnade konflikter. Det andra tillhörande protokollet, rörande handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, undertecknades i januari 2005 men har ännu inte ratificerats. Tjeckien inkom med den tredje och fjärde periodiska rapporteringen den 3 november 2008.
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Tilläggsprotokollet till denna konvention undertecknades i mars 2007 men har ännu inte ratificerats. Tjeckien ska inkomma med den första periodiska rapporten den 28 oktober 2011.
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967.

- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*. Tjeckien ratificerade Romstadgan den 21 juli 2009.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances*, har ännu inte undertecknats av Tjeckien.

FN:s specialrapportörer har en stående inbjudan att besöka Tjeckien.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Inga av staten sanktionerade politiska mord eller avrättningar har förekommit, inte heller har rapporterats om politiskt motiverade försvinnanden eller tortyr.

Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr och inhuman eller förnedrande behandling eller straff (CPT) har kritiserat Tjeckien för att använda kirurgisk kastrering av sexualbrottslingar, även av personer som inte dömts för våldsbrott. Enligt kommittén är det tveksamt om dessa ingrepp verkligen kan sägas ha skett med personernas frivilliga och informerade samtycke. Kritik riktas mot att inga åtgärder vidtagits från regeringens sida för att finna alternativa behandlingsformer. Det tjeckiska hälsoministeriet kritiseras även för att förhindra kommitténs tillgång till medicinsk dokumentation på fängelsesjukhus, vilket bland annat försvårar utredningar av misstänkta fall där fångar misshandlats av polis. Det tjeckiska hälsoministeriet har angett att kirurgisk kastrering av sexualbrottslingar är i linje med lagen och att det inte utgör en form av förnedrande behandling. År 2008 lades ett förslag fram på förändringar i sjukvårdslagen som bland annat skulle stärka reglerna kring informerat samtycke. Förslaget fick dock inte tillräckligt stöd i parlamentet.

Tjeckien har i flera år haft problem med att antalet fångar överstiger fängelsernas kapacitet. Enligt uppgifter från fängelsemyndigheten var antalet fångar 19 619 i november 2010 medan fängelsernas totala kapacitet var 17 269 interner. Regeringen diskuterar alternativa straff, som exempelvis straff i hemmet och samhällstjänst, som ett sätt att hantera problemet med de överlagda fängelserna.

Ombudsmannaämbetet rapporterade i oktober 2010 om vissa brister i hur polisen behandlar häktade personer. Kritiken rörde framförallt att polisen frantog de häktade vissa personliga föremål, att celler saknar grundläggande materiell och hygienisk utrustning samt att det förekom att häktade personer inte fick mat på en hel dag. Enligt ombudsmannen har dock situationen i

häktena förbättras sedan den föregående kontrollen och inga fall av grym eller förnedrande behandling av häktade personer uppdagades.

Tjeckien har fått kritik från internationella organisationer och människorättsorgan för användandet av inhägnade sängar inom psykiatrin. År 2004 skärptes lagstiftningen och inhägnade sängar är sedan dess endast tillåtna i undantagsfall för patienter som bedöms kunna skada sig själva eller andra. Amnesty International är dock fortsatt kritisk till att så kallade ”sängburar” och nätförsedda sängar används rutinmässigt inom vissa psykiatriska institutioner. Enligt intervjuer som organisationen gjort med personal inom psykiatrin beror användandet i många fall på att personalen inte upplever sig kunna hantera situationen på annat sätt. Ombudsmannaämbetet konstaterade i den årliga rapporten för 2009 att användandet av inhägnade sängar eller andra typer av metoder som begränsar en patients möjligheter att röra sig förekommer på ett flertal institutioner och att det saknas tydliga regler för när sådana åtgärder ska vidtas. I augusti 2007 uppmanade FN:s människorättskommitté Tjeckien att helt upphöra med användandet av inhägnade sängar inom psykiatrin.

4. Dödsstraff

Dödsstraff avskaffades i Tjeckoslovakien 1990 och är i Tjeckien förbjudet enligt lag.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden är förbjudna enligt konstitutionen. Endast personer som har anklagats för ett brott får häktas. Häktningsorder utfärdas av en domare och en misstänkt ska överlämnas till en domstol inom 24 timmar. Domaren har sedan ytterligare ett dygn på sig att besluta om personen ska hållas frihetsberövad. En person som arresteras utan en häktningsorder får vara anhållen i högst 48 timmar, varefter domstol måste fatta beslut om häktning inom ett dygn. Inrikes eller utrikes resebegränsningar förekommer inte.

Människorättsorganisationen League of Human Rights (LIGA) har kritiserat hur systemet för tvångsintagning av personer med psykiska problem på psykiatriska institutioner fungerar i Tjeckien. Tvångsintagning ska enligt lagen beslutas av en domare, men i praktiken är dessa beslut en formalitet då domarna i regel följer den ansvarige läkarens rekommendationer. LIGA pekar också på brister i rättsprocessen; i flera fall har personen inte kontaktats av det utsedda juridiska ombudet eller fått information om processen. Ombudsmannen kritiserade i sin årliga rapport för 2008 det juridiska skyddet för personer som ofrivilligt placerats på psykiatriska institutioner. Ombudsmannen konstaterade bland annat att det i princip var omöjligt för en tvångsintagen patient som saknar stöd av vänner eller familj att få sitt fall granskat av en domstol.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Det tjeckiska domstolsväsendet är självständigt i förhållande till den verkställande makten. Straffmyndighetsåldern är 15 år. I brottmål och vissa civilmål förordnas rättsligt ombud på statens bekostnad till de som inte annars har råd. Människorättsorganisationen League of Human Rights (LIGA) har dock kritiserat lagstiftningen om rättshjälp i civilmål för att inte garantera hjälp till personer som saknar möjlighet att betala.

Tjeckiens första ombudsman tillträdde år 2001.

Ett kvarstående problem, trots åtgärder från regeringens sida, är långa handläggningstider inom rättsväsendet. Tjeckien har fällts för detta av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Europadomstolen, år 2003. Tidigare berodde problemet delvis på brist på domare och jurister, idag är det huvudsakligen en följd av långsamma administrativa rutiner i det juridiska systemet.

Transparency International har uttryckt kritik mot rättssystemet och mot personer som innehar högre poster inom åklagarmyndigheten och domstolsväsendet. De anses inte vara tillräckligt oberoende i förhållande till politiska intressen. I synnerhet kritiseras systemet för hur statsåklagaren utses. Kritiken är kopplad till den uppmärksammade korruptionsundersökningen 2007 av en tidigare minister för regional utveckling, där högste statsåklagaren anklagats för att ha hindrat utredningen. Inrikesministern har beslutat att frånta åklagaren sitt uppdrag per den sista december 2010.

Korruption inom statsförvaltningen anses vara ett problem i Tjeckien. Enligt Transparency Internationals korruptionsindex (CPI) rankas Tjeckien nummer 53 av de 178 listade länderna. Det har förekommit misstankar om korruption i ett flertal stora, statliga upphandlingar. Regeringen som tillträdde efter valet i maj 2010 har angett korruptionsbekämpning som en av sina prioriteringar för mandatperioden.

7. Straffrihet

Människorättsorganisationer har länge framfört kritik för avsaknaden av ett oberoende organ för utredning av anmälningar eller klagomål mot medlemmar av poliskåren. Detta anses öka risken för straffrihet. I dagsläget utreds klagomål mot polisen av inrikesministeriet vilket kritiserats för att brista i neutralitet. Regeringen föreslog 2009 en ny lag som skulle flytta granskningsfunktionen från inrikesministeriet till ett oberoende organ. Lagen blockerades dock i parlamentets deputeradekammare.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet garanteras i konstitutionen. Massmedieutbudet i Tjeckien är rikt och media verkar fritt. Lagen förbjuder hets mot folkgrupp och för personer som förnekar förintelsen och de kommunistiska folkmorden föreskriver lagen fängelse på mellan sex månader och tre år. För att anordna demonstrationer krävs tillstånd och myndigheterna kan begränsa sammankomster som uppmanar till hat, förtryck av individuella rättigheter eller som riskerar deltagarnas säkerhet. Föreningar, organisationer, stiftelser och politiska partier måste registrera sig hos lokala myndigheter eller hos inrikesministeriet. Det finns däremot inget krav på att trossamfund måste registrera sig hos myndigheterna. De registrerade trossamfundens klassas i två olika kategorier, där de större och mer etablerade religionerna erhåller vissa förmåner som till exempel bidrag och rätten att ansöka om att lära ut religion i skolorna.

International Press Institute (IPI) har kritiserat den lag som trädde i kraft den 1 april 2009 som innebär att det är olagligt att publicera information som erhållits genom telefonavlyssning av polisen eller som indikerar att telefonavlyssning skett. Lagen gör det också olagligt att publicera information om individer som är inblandade i särskilda brott utan deras medgivande. Dessa bestämmelser leder enligt International Press Institute till själv censur bland journalister.

Den 17 februari 2010 upplöste högsta förvaltningsdomstolen det politiska partiet *Dělnická Strana* ("Arbetarpartiet") med kopplingar till nynazistiska grupper, efter ett förslag från det tjeckiska inrikesministeriet. Högsta förvaltningsdomstolen bedömde att Arbetarpartiet bedrivit illegala aktiviteter, att partiet uppmanat till våld mot specifika folkgrupper samt uppvisat att de är beredda att genomföra rasistiskt motiverade våldsdåd.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Tjeckien är en parlamentarisk demokrati med en president som statsöverhuvud. Parlamentet består av två kammare; deputeradekammaren och senaten. Regeringen bildas på grundval av styrkeförhållandet i deputeradekammaren. Val till deputeradekammaren hålls vart fjärde år. Mandatperioden för senatorer är sex år (val hålls vartannat år för att ersätta en tredjedel av ledamöterna). Presidenten väljs av båda kamrarna i gemensam sittning. Konstitutionsdomstolen, vars ledamöter utses av presidenten och godkänns av senaten, tolkar lagar och rättshandlingar utifrån skriven lag och med utgångspunkt i de internationella åtaganden som gjorts i fråga om mänskliga rättigheter. Tjeckien hade tidigare en människorättsminister men denna post avskaffades när den nya regeringen tillträdde efter valet i maj 2010.

Enligt den tjeckiska konstitutionen kan alla medborgare som har rösträtt och är över 21 år väljas till deputeradekammaren. För val till senaten är minimiåldern 40 år. Den så kallade lustrationslagen, som infördes 1991 och som förbjöd tillträde till högre poster inom statsförvaltningen för personer med ett förflutet inom de kommunistiska parti- och säkerhetsorganen, upphörde att gälla den 1 januari 2009.

Den nuvarande koalitionsregeringen har inga kvinnliga ministrar. Av deputeradekammarens 200 ledamöter är 44 kvinnor och av senatens 81 ledamöter är 15 kvinnor. Det är det högsta antalet kvinnor sedan Tjeckien bildades 1993.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Arbetslagstiftningen samt den nya antidiskrimineringslagstiftningen som trädde i kraft den 1 september 2009 förbjuder diskriminering på arbetsmarknaden på basis av bland annat kön, ålder, sexuell läggning, religion, handikapp, etnicitet samt medlemskap i politiska partier och fackförbund. International Trade Union Confederation (ITUC) har dock uttryckt kritik mot att lagen inte innebär tillräckligt skydd mot diskriminering på grund av av medlemskap i fackföreningar.

Fackförbunden får enligt lag verka fritt och alla arbetstagare har rätt att ansluta sig till ett fackförbund. Statistik från OECD visar att runt 20 procent av arbetstagarna är fackligt anslutna.

Arbetslösheten har stigit i samband med den ekonomiska krisen och ligger på 8,5 procent, enligt uppgifter från det tjeckiska arbetsmarknads- och socialministeriet. Stora regionala skillnader föreligger. Fler kvinnor än män är arbetslösa (arbetslösheten för kvinnor är 10,1 procent respektive 7,2 procent för män). Bland högutbildade är arbetslösheten låg medan arbetslösheten för lågutbildade ligger mycket högre än det nationella genomsnittet. Siffror saknas över arbetslösheten bland romer, men Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) pekar på att arbetslösheten bland romer är väldigt hög. I vissa romska områden uppgår den till närmare 90 procent.

Tjeckien har ratificerat Internationella arbetsorganisationens, ILO, åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter; förbud mot tvångsarbete (konventionerna nr 29 och 105), förbud mot barnarbete (konventionerna nr 138 och 182), icke-diskriminering i arbetslivet (konventionerna nr 100 och 111) samt föreningsfrihet och förhandlingsrätt (konventionerna nr 87 och 98).

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovården tillhandahålls oberoende av kön, ras, religion, funktionshinder, språk eller social status. Medellivslängden har höjts kontinuerligt sedan 1989 och var 77,3 år under 2008. Hälsovården finansieras främst genom obligatoriska försäkringar i statliga eller privata försäkringsbolag, men också genom den statliga budgeten. Av de totala kostnaderna för hälsovård 2008 stod statliga medel för 82,5 procent av finansieringen. Hälsosektorns andel av bruttonationalprodukten (BNP) uppskattas till ungefär 7 procent.

12. Rätten till utbildning

Utbildning upp till och med universitetsnivå är kostnadsfri och tillhandahålls oberoende av kön, ras, religion, funktionshinder, språk eller ekonomisk status. Utbildningssektorns andel av BNP är drygt 4 procent. Regeringen för diskussioner om att införa en avgift för universitetsstudier.

Ett flertal internationella institutioner och människorättsorganisationer har kritiserat Tjeckien för att placera romska barn i specialklasser avsedda för barn med lättare mentala handikapp, trots att de romska barnen inte har någon form av funktionsnedsättning. I november 2007 fälldes Tjeckien av Europadomstolen för placeringen av 18 romska barn i specialskolor avsedda för barn med inlärningssvårigheter. Domstolen ansåg att detta förfarande stred mot Europakonventionen och tilldömde vart och ett av barnen 4 000 euro i skadestånd. Specialskolorna är formellt avskaffade genom implementeringen av en ny skolförordning år 2004. Ett flertal människorättsorganisationer, däribland European Roma Rights Centre (ERRC) och Amnesty International, fortsätter dock att uttrycka kritik mot det tjeckiska skolsystemet då situationen i praktiken inte har förändrats. Specialskolorna har ersatts av praktiska skolor med liknande läroplan som de tidigare specialskolorna och medför begränsade möjligheter till vidare studier samt tillträde arbetsmarknaden. Romer fortsätter vara överrepresenterade i dessa skolor. Enligt uppgifter från utbildningsministeriet går 30 av 100 romska barn i praktiska skolor, motsvarande siffror för icke-romska barn är 2 av 100.

ECRI konstaterar i sin rapport från 2009 att romska barn även är segregerade inom det vanliga skolsystemet, vilket delvis är en konsekvens av att barnen placeras i olika skolor i förhållande till var de bor samt vilken skola deras föräldrar väljer. Dock pekar kommissionen på att segregationen av romska barn i specifika skolor ökar, även i blandade områden, och att vissa skolor sätter romska barn i separata klasser.

De tjeckiska myndigheterna har vidtagit ett antal åtgärder för att förbättra situationen för romska barn inom utbildningsväsendet, bland annat genom

program för att stödja missgynnade barn, förberedande klasser för barn med en sämre socioekonomisk bakgrund samt införandet av särskilda lärarassistenter för romska barn. I mars 2010 antogs en nationell handlingsplan för integrerad undervisning. Människorätsorganisationer fortsätter dock att uttrycka kritik mot utbildningsministeriet för att de inte vidtar tillräckligt med åtgärder för att förbättra situationen för romska barn inom utbildningsväsendet och för att handlingsplanen inte genomförs.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

År 2009 var BNP per capita 18 139 USD och köpkraftskorrigerad BNP per capita för samma period var 24 800 USD. Den genomsnittliga månadslönen i Tjeckien är cirka 23 700 tjeckiska kronor (CZK), motsvarande cirka 8 600 svenska kronor. De flesta produkter, i synnerhet inhemska, är billigare än i Sverige och köpkraften är relativt god. Minimilönen är för närvarande 48,10 CZK (cirka 17 svenska kronor) i timmen eller 8 000 CZK (cirka 2 900 svenska kronor) i månaden för en 40 timmars arbetsvecka. Den rikaste tiondelen av befolkningen tjänar fem gånger så mycket som den fattigaste tiondelen. 8,6 procent av samtliga hushåll beräknas vara i riskzonen för fattigdom, d.v.s. att hushållets inkomst efter sociala transfereringar uppgår till mindre än 60 procent av den nationella medianinkomsten. Tjeckien har plats 28 på FN:s utvecklingsprogram (UNDP) ranking av mänsklig utveckling i världens länder och tillhör därmed de länder som har de bästa ekonomiska och sociala levnadsförhållanden.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Jämställdhet mellan könen garanteras i konstitutionen och det juridiska skyddet mot diskriminering har stärkts i och med antagandet av den nya, EU-gemensamma, antidiskrimineringslagstiftning som trädde i kraft den 1 september 2009. Lagen kunde antas efter att parlamentet röstat ner det veto som presidenten hade lagt mot förslaget (med motiveringen att existerande lagstiftning gav tillräckligt skydd mot diskriminering). Tjeckien var den sista medlemsstaten i EU att anta denna lagstiftning. Efter implementeringen kan alla som upplever sig ha blivit utsatta för diskriminering på grund av kön vända sig till ombudsmannen. Sedan 2001 finns det inom staten ett permanent råd som ger regeringen rekommendationer i jämställdhetsfrågor.

Kvinnor är underrepresenterade på beslutsfattande positioner inom politiska församlingar på samtliga nivåer. Den nuvarande regeringen har inga kvinnliga ministrar. Inrikesministeriet tog år 2009 fram ett förslag på förändringar i

vallagen som skulle innebära krav på minst 30 procent kvinnliga (och manliga) kandidater på valsedlarna till deputeradekammaren, regionalförsamlingarna samt Prags kommunfullmäktige. Frågor uppstod dock kring förslagets förenlighet med konstitutionen och ingen konsensus uppnåddes.

Arbetsmarknaden präglas av en horisontell och vertikal segregering, där kvinnor främst arbetar inom vissa specifika sektorer och är underrepresenterade på högre positioner. Det existerar stora skillnader i sysselsättningsnivå och lönenivå mellan män och kvinnor. År 2009 hade 73,8 procent av männen anställning i jämförelse med 56,7 procent av kvinnorna, enligt uppgifter från Eurostat. Skillnaden i sysselsättningsnivån mellan män och kvinnor har ökat under senare år. Kvinnor tjänar i genomsnitt 74 procent av det män tjänar och en övervägande majoritet av de som arbetar deltid är kvinnor. Det finns problem med att få flexibla arbetstider samt tillgång till barnomsorg för barn under tre år, vilket till viss del tros påverka kvinnornas situation på arbetsmarknaden. Inom utbildningssektorn är jämlikheten större. Upp till och med högskolans grundnivå är skillnaden mellan könen i princip obefintliga, men på forskarnivå dominerar männen (cirka 65 procent).

De senaste åren har en rad lagändringar gjorts för att stärka skyddet mot våld i hemmet och det särskilda jämställdhetsrådet arbetar med en nationell handlingsplan för förebyggande av våld i hemmet. FN:s kommitté för avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor (CEDAW) uttryckte i sin rapport från 2010 oro kring underrapporteringen av våld i hemmet och våldtäkter, det låga antalet fällande domar samt tillgången till skydd och hjälp för offren. Enligt en studie som genomfördes av Tjeckiska Vetenskapsakademien 2003 har 38 procent av kvinnorna blivit utsatta för våld av en partner någon gång under sitt liv.

Koppleri är förbjudet enligt lag. Prostitution är inte förbjudet enligt lag men lokala myndigheter kan reglera prostitution. Människohandel med kvinnor har utpekats som ett problem i Tjeckien, trots ett flertal åtgärder från statens sida. Inrikesministeriet har en nationell handlingsplan för att bekämpa problemet. Vanligast är att människohandeln sker för sexuella utnyttjanden. Tjeckien anses för närvarande vara både ett transitland och en slutdestination för människohandel, i synnerhet vad gäller kvinnor från forna Sovjetunionen. Såväl CEDAW som människorättsorganisationer har pekat ut romska kvinnor som en särskilt utsatt grupp.

15. Barnets rättigheter

Minimiåldern för arbete är 15 år och rekryteringsåldern till försvarsmakten är 18 år.

Enligt ECRI är antalet barn som är placerade på institutioner i Tjeckien ovanligt högt och oproportionerligt många romska barn tas ifrån sina familjer. Enligt statistik från arbetsmarknads- och socialministeriet var 21 000 – 22 000 barn placerade i institutionell vård år 2009. Människorättsorganisationer har kritiserat myndigheterna för att ett stort antal barn placeras på institutioner enbart på grund av föräldrarnas sociala eller ekonomiska situation, som exempelvis problem med boende. Tjeckiska regeringens människorättsråd uppger att den vanligaste anledningen att ett barn tas från sin familj är sociala och ekonomiska skäl. Europadomstolen har kritiserat Tjeckien för detta i två domar från 2006 respektive 2007.

Barnaga är tillåtet enligt tjeckisk lag och äga används av många föräldrar som bestraffning. Enligt en studie från Karlsuniversitetet från år 2005 har 86 procent av barnen som går i fjärde klass utsatts för någon form av fysisk bestraffning. Vart fjärde barn bestraffas regelbundet med slag med tillhyggen. Regeringens människorättsråd har föreslagit ett förbud mot barnaga.

Det har inte rapporterats om gatubarn eller barnarbete, men barnprostitution förekommer. Internationella arbetsorganisationen, ILO, noterar förekomsten av människohandel med barn för sexuellt utnyttjande från Östeuropa och forna Sovjetunionen till Tjeckien, samt människohandel med tjeckiska barn till Västeuropa. Regeringen har ändrat lagstiftningen för att stärka skyddet mot barnprostitution. Innehav av barnpornografi är förbjudet och kan bestraffas med fängelse upp till två år.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Tjeckien har ratificerat Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter samt undertecknat den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Det finns ingen av statsmakten sanktionerad diskriminering och lagen garanterar lika rättigheter för samtliga medborgare. Det juridiska skyddet mot diskriminering på basis av etnicitet har stärkts i och med den nya antidiskrimineringslagstiftningen från 2009. Den 1 januari 2010 trädde en ny strafflag i kraft som innebär förändringar i definitionen av rasistiskt motiverade brott och skärpta straff för brott som begås med rasistiska motiv. Regeringen intar en aktiv roll i bekämpandet av högerextremism.

Ett flertal människorättsorganisationer, bland annat Amnesty International och European Roma Rights Centre (ERRC), har kritiserat att den tjeckiska staten inte samlar in uppgifter om etnisk tillhörighet. Något som omöjliggör statistik över diskriminering av specifika etniska grupper samt försvårar utvärdering av åtgärder mot diskriminering.

Tjeckien har fått kritik för diskriminering av romer från en rad internationella och inhemska institutioner och organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter. Det finns inga exakta uppgifter om hur många romer som bor i Tjeckien men de siffror som finns pekar på cirka 150 000 till 300 000 romer (1,6 till 3 procent av den totala befolkningen). Romer är i oproportionerligt hög grad drabbade av fattigdom, arbetslöshet och svårigheter på arbets- och bostadsmarknaden. Enligt en studie som beställts av arbetsmarknads- och socialministeriet var cirka 300 områden klassificerade som ghetton nästan uteslutande befolkade av romer. Enligt uppgifter som rapporterats till FN:s kommitté för avskaffandet av rasdiskriminering (CERD) så lever en tredjedel av den romska befolkningen i utanförskap, ett problem som tycks öka. Enligt en undersökning gjord av European Union Fundamental Rights Agency (FRA) anser sig 88 procent av den romska befolkningen i Tjeckien vara diskriminerade och 47 procent uppger att de blivit utsatta för diskriminering under det senaste året. Romer är den vanligaste måltavlan för rasistiskt motiverade brott.

Under 2008 ökade antalet asylsökande romer från Tjeckien och i slutet samma år uppgick de till 2,45 procent av det totala antalet asylsökande i Kanada. Utvecklingen fortsatte även följande år, vilket föranledde att Kanada återinförde visumkrav för tjecker den 14 juli 2009. Enligt tjeckiska myndigheter är anledningen till att dessa personer söker asyl i Kanada en strävan efter bättre levnadsvillkor, ekonomiska faktorer, familjeanknytning samt diskriminering eller hot.

Mellan 1970- och 1990-talet tvångssteriliserades ett stort antal romska kvinnor och det finns även fall av sterilisering utan fullt medgivande under de senaste tio åren. År 2005 undersökte ombudsmannen 80 anmälda fall av tvångssterilisering under perioden 1968-2004 och konstaterade att ett korrekt medgivande inte hade erhållits i en majoritet av fallen. I december 2009 gjorde regeringen ett uttalande om att ett antal kvinnor blivit steriliserade utan sitt medgivande och att åtgärder vidtagits för att se till att detta inte sker igen. Regeringen bad offren om ursäkt. Enligt tjeckisk lag är finansiell kompensation tidsbegränsad till tre år efter ett brott. I de fall av fällande domar för sterilisering utan medgivande som skett senare har offren endast fått en skriftlig ursäkt från det sjukhus som utfört ingreppet. Det första fallet gick till domstol år 2005 och sjukhuset dömdes till att be kvinnan om ursäkt. Högsta domstolen och konstitutionsdomstolen avskrev målet 2009. Ett flertal människorättsorganisationer har uttryckt kritik mot att staten inte kompenserar de kvinnor som utsatts för tvångssterilisering.

Enligt en undersökning hösten 2010, som utfördes på uppdrag av inrikesministeriet, har 85 procent av den tjeckiska befolkningen en negativ inställning till romer.

Ett uppmärksammat rättsfall under 2010 var domen mot fyra män som anlade en brand i ett hus i Vítkov i april 2009. Männerna som hade kopplingar till nynazistiska grupper tände eld på ett hus som tillhörde en romsk familj, vilket medförde att en tvåårig flicka fick allvarliga och bestående brännskador. Brottet bedömdes vara rasistiskt motiverat och männen fick mellan 20 till 22 års fängelse för mordförsök.

I valkampanjerna till lokalvalen i oktober 2010 förekom ett fall av valaffischer som enligt tolkningar syftade på den romska befolkningen. Den nationella partiledningen kritiserade affischens utformning. I media diskuterades även premiärministerns stöd i senatsvalet till en kandidat som tidigare gjort uttalanden som uppfattats som anti-romska.

Åtgärder har vidtagits från statens sida för att försöka minska diskrimineringen av romer. År 2008 etablerades Byrån för social inkludering för att arbeta för integration och mot diskriminering av grupper som är socialt exkluderade. Regeringen har antagit en nationell handlingsplan för social inkludering av romer som omfattar perioden 2008-2010.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Den 1 juli 2006 trädde en ny partnerskapslag i kraft som innebär att registrerade partnerskap har många juridiska likheter med ett äktenskap. Lagen stadgar dock uttryckligen att personer som ingår partnerskap inte har rätt att adoptera barn. Den antidiskrimineringslag som trädde i kraft den 1 januari 2010 omfattar diskriminering på basis av sexuell läggning och avser bland annat diskriminering på arbetsmarknaden, i sjukvården och i erhållandet av välfärdsvänor. Se även nedan under punkt 18 om test på asylsökandes sexuella läggning.

Den tjeckiska lagstiftningen avseende hatbrott har inga referenser till sexuell läggning eller könsidentitet och homofobiska motiv utgör inte grund för förhöjt straffvärde.

18. Flyktingars rättigheter

Tjeckien har anslutit sig till 1951 års flyktingkonvention och regeringen samarbetar med FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) och andra humanitära organisationer för att stödja flyktingar. Asylprocessen administreras av inrikesministeriet som första instans. The Czech Organization for Aid to

Refugees (OPU) har riktat kritik mot att asylprocessen är alltför lång och ofta överstiger den officiella svarstiden på tre månader. Enligt organisationen får vissa asylsökande vänta i flera år på besked.

Tjeckien har sett en successiv minskning i antalet asylsökande sedan 2004. Under 2009 tog Tjeckien emot 1 258 asylansökningar, vilket innebar en minskning med ungefär en fjärdedel från föregående år. Av dessa var omkring hälften nya ansökningar. De vanligaste ursprungsländerna för de asylsökande var Ukraina, Kazakstan, Mongoliet och Turkiet. Av det totala antalet asylansökningar som Tjeckien mottog 2009 beviljades 7 procent av de sökande asyl och 3 procent uppehållstillstånd som skyddsbehövande.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) har kritiserat Tjeckien för att använda ett fysiologiskt test för att avgöra om män som sökt asyl på basis av sexuell läggning verkligen är homosexuella. Testet syftar till att avläsa personens fysiska respons på visuell erotisk stimulans. Metoden kritiserar för att inte respektera mänskliga rättighetsprinciper, som rätten till privatliv och skydd mot förnedrande behandling. Enligt inrikesministeriet har testet endast använts i färre än tio fall och med personens skriftliga medgivande. Tjeckien är det enda landet i EU som använder denna form av test för att avgöra en asylsökande mans sexuella läggning. En tysk domstol i Schleswig Holstein beslutade den 7 september 2009 att inte överlämna en iransk asylsökande till Tjeckien, med anledning av att han riskerade att utsättas för testet, vilket domstolen bedömde vara oförenligt med mänskliga rättighetsprinciper.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagen förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättningar på arbetsmarknaden, inom utbildning och i tillgång till offentliga tjänster. Tjeckien har sedan 1991 ett statligt råd för personer med funktionsnedsättning med uppgift att belysa problem som funktionshindrade möter och arbeta fram förslag på åtgärder. Tjeckien har haft en rad nationella handlingsplaner för att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning, varav den senaste antogs år 2005 och sträckte sig till år 2009.

Människorättsorganisationer har riktat kritik mot den juridiska processen för omyndigförklarande av personer med psykiska funktionsnedsättningar. Kritiken rör dels hur själva processen går till men även missbruket av den juridiska möjligheten att omyndigförklara personer. Den tjeckiska konstitutionsdomstolen har i två domar från december 2007 respektive augusti 2009 kritiserat metoden för hur beslut fattas när det gäller omyndigförklaranden. Enligt konstitutionsdomstolens, i det första fallet, ser processen inte till den enskilde individens förmåga och besluten kritiserar för att helt grunda sig på den ansvarige läkarens rekommendationer.

Människorättsorganisationer kritiserar också att domare alltför ofta fråntar personer hela sin rättshandlingsförmåga istället för att inskränka den till specifika situationer baserat på en bedömning av den enskilda individens kapacitet. Statistiken som League of Human Rights (LIGA) sammanställt över beslut om omyndigförklaranden år 2009 indikerar att ett totalt fråntagande används fem gånger så ofta som en inskränkning i rättslig handlingsförmåga. En ny lagstiftning har tidigare arbetats fram, som bland annat skulle innebära förändringar i hur mentala handikapp behandlas och med större fokus på mentorsstöd istället för omyndigförklarande. Denna lagstiftning stoppades dock i parlamentets deputeradekammare 2009 och bereds nu vidare av berörda ministerier.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Flera oberoende inhemska och internationella människorättsorganisationer verkar fritt i Tjeckien, utan inblandning från statsmakten.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Sverige har inget specifikt samarbete med Tjeckien för att främja mänskliga rättigheter i landet. FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) har ett kontor i Tjeckien som samarbetar med myndigheter och frivilligorganisationer i asylfrågor. Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter, Thomas Hammarberg, besökte Tjeckien i november 2010 för att diskutera romernas situation och efterlevnaden av Europadomstolens dom mot placeringen av romska barn i specialskolor. Tjeckien är ett av de länder som deltar i OSSE:s (Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa) handlingsplan för att förbättra situationen för romer.